

Új emlékkönyv Mátyás királyról¹

Jóllehet a gyors történelmi változások következtében a társadalom széles rétegei, a régi-új politikai vezetés és a tömegkommunikáció számára meglehetősen elsikkadt az 1990-es esztendő legnagyobb, „szép kerek” történelmi évfordulója, de azért jóleső érzéssel regisztrálhattuk, hogy a tudományos berkek és némely kiadók, periodikák, szerkesztőségek nem feledkeztek meg egyik legnagyobb nemzeti uralkodónk, Hunyadi Mátyás halálának félezredik jubileumáról.

Bár tény, hogy az 1902-es Márki-féle, továbbá az 1940-es – két-kötetes – Lukinich-féle emlékkönyvek ennél jóval vastkosabbak és nagyobb formátumúak voltak, ez azonban csöppnyi árnyékot sem vet a mostanit útjára bocsátó Zrínyi Kiadóra. Ugyanis az 1902-es emlékkönyv feletébb csekély tudományos értéket képviselt, inkább csak publicisztikai-szépirodalmi szinten igyekezett népszerűsíteni a nagy király uralmát. S bár az 1940-es, kettős kötet jóval részletesebben tárgyalt bizonyos témaköröket, illetve olyanokat is feldolgozott, melyek e legújabból kimaradtak, de a mostani emlékkönyv tudományos színvonala minden kétséget kizáróan felülmúlja a korábbiakat.

Az emlékkönyv nem egyetlen szerző műve, hanem kilenc neves szakemberé, főként történésszeké, valamint a művelődéstörténet, az irodalomtörténet, a művészetek és a szellemi néprajz kutatóié. E kilenc szerző – *Pach Zsigmond Pál, E. Kovács Péter, Kubinyi András, Rázsó Gyula, Josef Maček, Teke Zsuzsa, Szakály Ferenc, Pajorin Klára és Kriza Ildikó* – személye már önmagában is egyféle előzetes garanciát nyújt arra, hogy a nagy nemzeti uralkodó markáns személye és eseményekben gazdag kora iránt érdeklődő olvasók ne csalódjanak várakozásaikban. A szerkesztők bevonták a munkába a XV. századi cseh történelem, főleg Poděbrad György korának legjelesebb kutatóját, Josef Maček professzort is, akinek érdekes szemléletű tanulmányát – mely jócskán eltér a

korábbi cseh történetírói felfogástól – Holka László megbízható fordítása nyomán olvashatjuk magyar nyelven. Talán egyedül a hely- és a névmutato elmaradását hiányolhatjuk, mely pedig jelentős mértékben megkönnyítette volna e sajátos, afféle „kézikönyv” jellegű kiadvány használhatóságát.

A kötet rendhagyó előszavát Pach Zsigmond Pál írta, aki lényegében a Mátyás-kérdés kutatástörténetét, historiográfiáját tekintette át fő vonalakban, Bonfinitől Élekesig. A szerző a tőle megszokott igényességgel járt el: feldolgozását ötoldalas, 77 tételből álló jegyzetapparátus zárja le, melyből az érdeklődők bőséges ismereteket meríthetnek a Mátyás-szakirodalomról. Nem kétséges, hogy alapos áttekintését haszonnal forgathatják történelem szakos pedagógusaink, középiskolásaink, a felsőoktatás hallgatói és a honismeret munkásai is. Dicséretes például, hogy a jószerint már csaknem teljesen elfeledett, hangszorgalmú erdélyi kutató, Teleki József gróf nevét és munkásságát is kiemelte a homályból, hiszen ő volt az, aki régebbi historikusaink, a liberális demokrata pozitivisták közül, Fraknói Vilmos mellett a legtöbb levéltári-kézírtári forrástanyagot felkutatatta és közzétette a Hunyadiak koráról.

E. Kovács Péter kitűnő forrástanulmánya a *Hunyadi család* genealógiai viszonyait, származását, rokonságát, családi összeköttetéseit tekinti át, bevonva több, általa újonnan felkutatott oklevelet is az Országos Levéltárból. Különösen a fiági rokonság pontos, részletes, alapos feltárására fordított igen nagy gondot. Külön részletezi Hunyadi János, Mátyás király és Corvin János családi viszonyait, majd egyenként sorra veszi a velük rokon családokat is. Problematikus viszont Mátyás születésnapja: az egyik helyen – feltehetően nyomdahibából – 1443. február 2-a szerepel, a családfán pedig február 23-a. Holott ő Mátyás apostol nevenapján, február 24-én látta meg a napvilágot, vagyis az ő esetében is a középkorban olyannyira általánosnak mondható, egyházi névadás érvényesült. Sajnálatos, hogy Mátyás terebélyes rokonsága közül teljesen kimaradtak a horogszegei Szilágyiak, jóllehet az anyát, Szilágyi Erzsébetet vajmi nehéz lenne kirekeszteni ebből bármilyen megfontolás alapján. Mégis, a kisebb hiányosságok ellenére, E. Kovács tanulmánya a legpontosabb összeállításnak számít a Hunyadiak családi körülményeiről, mely jó kiindulási alapot teremt a további kutatómunka számára is.

¹ Hunyadi Mátyás; Emlékkönyv Hunyadi Mátyás halálának 500. évfordulójára. Szerk.: *Rázsó Gyula, V. Molnár László*. Zrínyi, Bp., 1990. 415 old. + 1 térk.

„A Mátyás-kori államszervezet” bonyolult kérdés-komplexumaival a Mohácsot megelőző negyedik század legkiválóbb magyar kutatója, Kubinyi András foglalkozott. Ez a csaknem százoldalas forrástanulmány nem csupán a leghosszabb, hanem egyben a legrangosabb, legidőtállóbb fejezete is a mostani Mátyás-émlékkönyvnek, melynek roppant forrásbázisát, forráskritikai-komparatiztikus igényességét, tudományos színvonalát aligha múlja felül történettudományunk az elkövetkezendő évtizedek folyamán. Jellemző, hogy a kisebb könyvnek is beillő forrástanulmány jegyzetapparátusa 27 oldalt tesz ki, s 460 jegyzetet tartalmaz. Ebben sok száz olyan hazai oklevél és külföldi irat jelzetét olvashatjuk, melyeket maga a szerző kutatott fel a negyvenes évek végétől, amidőn a hazai diplomatika „atyjának”, Szentpétery Imrénének a szakmai irányításával megkezdte illeten kutatásait.

A szerző lenyűgözően gazdag, számos új eredményt hozó forrásfeltáró-forráskritikai munkájának érzékeltetésére itt csupán a témakörök felsorolására van lehetőség: A király, A királyi udvar, A királyi tanács, Az országgyűlés, A kancelláriák, A kincstár, A királyi bevételek alakulása Mátyás alatt, Az államszervezet jelentősége a királyi politika alakulásában. Kubinyi szinte minden részletben rámutat a Mátyás-féle központosítási törekvések hiányosságaira és visszasságaira, s kritikusan viszonyul a király által ellenőrzött morvaországi, sziléziai és ausztriai tartományok illeten államkormányzati problémaköröikhez is. Talán egyedül a déli szláv területek, a határbánságok, a „mellék-tartományok” hasonló viszonyainak önálló, részletes, külön bemutatását hiányolhatjuk. Jóllehet, a legfejlettebbre, a szlavóniára számos helyen kitér a szerző, s éppen ő volt az, aki már két kitűnő forrástanulmányt is szentelt az Újlaki Miklós macsósi és szlavón bán, boszniai király által ellenőrzött bosnyák s egyéb területek illeten viszonyainak.

A következő tanulmány Rácz Gyula tollából Hunyadi Mátyás török politikáját tárgyalja. Ezt a szerző korábban már közzétette magyar és német nyelven is egy-egy kis példányszámu, „eldugott” helyen (Hadtörténelmi Közlemények, 1975., Acta Historica, 1986.), így csupán helyeselni lehet, hogy e viszonylag nagy példányszámu, a laikus olvasók tömegeihez szóló, ismeretterjesztő munkában is megjelentette. Hosszú összegzésében a szerző bőségesen támaszkodik a magyar és a német szakirodalomra, a forrásművek egy részére, új, saját levéltári-kézirattári kutatómunkát viszont nem végzett. Eseménytörténeti áttekintése fő vonalakban helytálló – bár helyell-közzel elnagyolt –, a magam részéről nem értek egyet azzal a negatív értékelésével, mellyel Mátyás török-balkáni katonapolitikáját illeti. Bizonyos, hogy e bonyolult kérdésben csak a közgyűjteményekben lappangó, sokszerenyi iratok, illetve a török-balkáni forrásanyagok és a szakirodalomnak a feltárása után juthatunk érdemleges, maradóan megállapításokhoz. Ehhez pedig elengedhetetlenül szükségesek az alkotó jellegű viták, az igényes vitaanyagok, s így öröndetes, hogy ebből az igényes emlékkönyvből sem rekesztették ki Ráczónak ezt a gondolatébresztő tanulmányát.

Egyetlen kritikái megjegyzésem, a tudományos pluralizmus jegyében: jómagam nem mernék akként fogalmazni, hogy Mátyásnak a törökkel szemben elért hadi sikerei eltörpülnek nyugati eredményei mellett, jóllehet ezek valóban számottevőek voltak. „Törpéségről” azonban nincs okunk beszélni. Ugyanis Mátyás a szendrői bégeket – Kinizsi útján, hiszen tökéletesen bevált 1479-es, délvidéki katonai reformja – defenzívába szorította, s elfoglalta II. Mehmedtől a jacei, a szabácsi és a szreberniki bánságokat, illetőleg a velencei-dalmáciai-boszniai-magyar-török-razguzai befolyási övezeteket, vazallus területek ütközőpontjai mentén fokozatosan kiépítette a zenggi, a klisszai és a Narenta-völgyi végvári kerületi kapitányságokat is. Zengget a török a Habsburgoktól sem tudta elfoglalni soha; a Narenta-völgyi, utolsó magyar támaszpont, Kos palánkvárát csak 1490 októberében foglalták el az oszmánok. S mivel katonai szempontból a török volt a veszélyesebb, nehezebben leküzdhető ellenség, ezért Mátyásnak az észak-balkáni „védőpajzs” jelentős megerősítését eredményező török-balkáni katonapolitikáját semmiképpen sem lehet „eltörpíteni” a nyugatihoz képest.

Szerencsés eljárásnak bizonyult, hogy a szerkesztők bevonták az emlékkötetbe a kiváló cseh medievisztikus, Josef Mačeket, aki árnyalt, fő vonalakban hitelesnek tekinthető képet vázolt föl Hunyadi Mátyás és Poděbrad György kapcsolatáról, erről a két nagy formátumú, ellentmondásos egyenlőségéről. Maček legnagyobb érdeme, hogy szakított a korábbi cseh történetírás mechanikusán, erendően Mátyás-ellenes felfogással, bár természet-szerűleg kritizálja ő is a magyar uralkodó támadó cseh-morva-sziléziai politikáját, hódító háborúskodásait, agresszív fellépését a cseh királyi címért. Arról azonban ő is megfedekezik, hogy György cseh uralkodó szintén ama hatalmasságok közé tartozott, akik sem pénzzel, sem fegyverrel nem támogatták Mátyást a közös veszély, a török hódítók elleni harcában egy évtizeden keresztül (1458–1468).

Az itáliai államok és Mátyás kapcsolatát a kérdés-kör legjobb magyar kutatója, Teke Zsuzsa tekintette át egy igen részletes tanulmány keretében, mely kitér minden fontos mozzanatra, s remekül beleágyazza témáját a nemzetközi nagypolitikai összefüggések bonyolult rendszerébe. A szerző széles látókörű, koncepciózus historikus, akinek az olasz kérdés iránti érdeklődése minden bizonnyal elő fogja segíteni a Hunyadiak korának alaposabb megismerését. Hiányérzetünk legfeljebb azzal kapcsolatban támad, melyet Kubinyi tanulmányán kívül csaknem minden feldolgozásban megfigyelhetünk: a szerző e helyütt szintén csak az eddigi hazai és külföldi szakirodalom alapján dolgozott, pedig a MOL, az OSZKK, az EKK, a MTAK és más közgyűjtemények állagából – főként az oklevelekből, továbbá a Nehringgyűjteményből, valamint legalább Thallóczy Lajos és Fraknoi Vilmos több ezer oldalra rúgó, kézíratos-gépelte történetírói hagyatékának, hazai és külföldi iratmáslatainak anyagaiból – számottevő mértékben bővíthette, árnyalhatta, pontosíthatta volna Hunyadi Mátyás itáliai politikájának

sokrétű összetevőit, különös tekintettel a Velencei támadt, dalmáciai-horvátországi-hercegovinai-raguzai ellentétekre.

Szakály Ferenc, aki az elmúlt évtizedekben tevékenyen, érdemben kivette részét minden nagyobb szabású magyar-török történelmi vállalkozásból, itt a Királyi mecenatúra, államháztartás és politika Corvin Mátyás Magyarországnak című, nagy ívű összegezésével jelentkezett. Az olvasó minderről elég plasztikus képet nyerhet, bár néme ly vonatkozásban kritikával is illethejük a szerző eljárását. Ugyanis nem elég felhívni a figyelmet az okleveles forrásanyag potenciális jelentőségére, hanem legalább a MOL Diplomatikai Levéltárának és Fényképgyűjteményének regesztadobozai, illetve az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportja regeszta- és másolatgyűjteménye alapján feltétlenül át kellett volna néznie a Mátyás korára vonatkozó okleveleket, s beépíteni tanulmányába a művelődési-művészettörténeti vonatkozású adatokat.

Pajorin Klára a Humanista irodalmi művek Mátyás király dicsőítésére című irodalomtörténeti témával gazdagította az emlékkönyvet. Rendkívül alapos, időrendben előre haladó kutatómunka eredményeként, időtálló összefoglalást hozott létre, mely kritikai alapon tárja föl a témakör megannyi vonatkozását. A szerző ezzel jelentős tudományos eredményt produkált, stílusa, sok szép idézete pedig növeli a feldolgozás olvashatósságát. Mindenképpen dicséretes, hogy a szerkesztés ügyelt az irodalomtörténet és a néprajz egy-egy szakemberének a bevonására is, hiszen e két studium kirekesztésével semmiképpen sem lehetett volna teljesnek mondható képet fölvezetni a sokoldalú, zseniális képességekkel rendelkező reneszánsz uralkodóról.

A kötet legutolsó, szellemi néprajzi tárgyú tanulmányában Kriza Ildikó a Mátyás király a néphagyományban című, évszázadok óta igen halás témakört dolgozta fel. Már csak témájánál, rengeteg rövidebb-hosszabb történetnél fogva is ez a feldolgozás számíthat a legnagyobb érdeklődésre a kötet laikus olvasói között. Annál inkább, hiszen mint maga a szerző is kiemeli, Szent István és Szent László mellett éppen „igazságos Mátyás király” legendás alakja örvendett a legnagyobb népszerűségnek a magyar parasztság körében, sőt egyes szláv népeknél is.

A kötetet végül az egyik szerkesztő, Rázsó Gyula mértéktartó, 3 és fél oldalas utószava zárja. Egyetérthetünk ama összegező megállapításával, hogy „utolsó nagy nemzeti uralkodónk, Corvin Mátyás nagy formátumú, ellentmondásoktól sem mentes egyénisége, torzóban maradt életműve a kortársaktól napjainkig tartó érdeklődést és vitát váltott ki mind a kutatók, mind a közvélemény soraiban”.

Bizonyosra vehetjük, hogy ez az érdeklődés és a vitaszellem történettudományunk liberális demokráta, nemzeti tradícióinak terebélyesedésével még inkább erősödni fog. Ennek következtében a hazai és a külföldi közgyűjtemények jórészt még feltáratlan Mátyás-irányanyagainak felkutatásával megújuló históriánk, mediävistikánk, hadtörténetírásunk, heraldikánk és genealógiánk az emlékkönyvben felvetett nagy témakörök viszonyla-

tában is újabb tudományos eredményeket érhet el. Főként a nagy reneszánsz uralkodó bel- és külpolitikájával, a török-balkáni kérdéskörrel, a különféle hadtörténeti problémákkal kapcsolatban.

Szeretnénk remélni, hogy az emlékkönyvért legtöbbet fáradozó dr. V. Molnár László felelős szerkesztő, aki egyúttal az egyik szakmai, tudományos szerkesztője is volt ennek a hiánypótló, értékes vállalkozásnak, az eddigi munkája során nyert sokrétű tapasztalatokat – netán e kis áttekintés néhány észrevételét is – fel tudja majd használni ama Szent László-emlékkönyv megtervezésekor és megszerkesztésekor, melynek előzetes szerkesztői teendőihez már most, idejekorán hozzáállt. Javasoljuk, vegye fontolórá az ilyesfajta, alapvető munkák kezelhetőségét nagymértékben megkönnyítő hely- és névmutató elkészítését is.

Dr. Fenyvesi László

Újabb Békés megyei helytörténeti kiadványokról

Mind a tudományos élet, mind a közvélemény joggal tartja azt, hogy a magyar helytörténeti kutató- és feldolgozó munka bölcsője és egyik legelső központja Békés megye. A Mogyoróssy János, Göndöcs Benedek, Haan Lajos, Zsilinszky Mihály, Karácsonyi János, Márki Sándor és mások hagyományaira épülő, azokhoz visszanyúló Békés megyei helytörténeti tevékenység az idők folyamán két alkalommal is megújult. Először az 1930-as–1940-es évek fordulóján Banner János, Implom József, Scherer Ferenc munkásságaként, mégpedig azáltal, hogy a helytörténeti kutató- és feldolgozótevékenység az akkor korszerű tudományos elveknek és módszereknek megfelelően szakszerűbbé vált. A másik megújulásra az 1960-as, 1970-es években került sor, s az főleg Nagy Gyula, Hanzó Lajos, Szabó Ferenc, Elek László munkássága révén bontakozott ki. Ennek a második megújulásnak az volt az érdekessége és egyben tudománytörténeti jelentősége, hogy az említettek, mint szervezők-szerkesztők maguk mellé tudták állítani a legkiválóbb, országos hírrel bíró szakembereket; egyáltalán: a közösségi, munkaközösségi munkát állították előtérbe. A munkaközösségekben végzett helytörténeti tevékenység másik jellemzője pedig az volt, hogy ezek a kutatások-feldolgozások komplex munkálatok voltak s a kimondottan történeti, helytörténeti vizsgálatok mellett teljes egyenjogúsággal szerepeltették a tájféldrajzi, a régészeti, olykor az embertani, a nyelvészeti-nyelvjárási és névtani, a néprajzi, az irodalom-, művészet- és művelődéstörténeti kutatásokat. Ezek a békési helytörténeti kutatások és feldolgozások interdiszciplináris módszereket alkalmazó, monografikus igényű tudományos munkálatok voltak. Kibontakozásukkal párhuzamosan teremtődtek meg a közművelődési célú helytörténeti, jobban mondva honismereti munkálatok lehetőségei is, főleg periodikák rendszeres megjelenésével (Békési Élet, Körös Népe, Körösmenti Honismereti Közlemények

stb.). Az újjáéledt helytörténeti-honismereti tevékenység előbb a levéltárhoz (Békés Megyei Levéltár, Gyula), majd mindinkább a Békés Megyei Múzeumok Igazgatóságához és tagintézményeihez kapcsolódott. A kétféle intézményrendszerhez való kötődést, illetve a zökkenőmentes „váltást” a mindkét intézményrendszerben tevékenykedők népes taborán túl *Szabó Ferenc* – előbb a Békés Megyei Levéltár, majd pedig a Békés megyei múzeumok igazgatója – neves történész személye tette lehetővé. Természetesen ehhez a szerencsés „felálláshoz”, „váltáshoz” elengedhetetlenül szükséges volt a megértő, támogató, s ami talán mindennél fontosabb: szakszerű tanácsai szervezőirányító tevékenység is (Papp János, Kótelek Lajos, Becsei József). Itt kell megemlékeznünk a legutóbbi időben színrelépett és a délföldi helytörténeti kutató- és feldolgozó tevékenységet településföldrajzi-, közigazgatási-, gazdaságföldrajzi-, legújabban pedig szocio-etnográfiai szempontokkal gazdagító Földrajzi Kutatócsoport (Békéscsaba) tevékenységéről is. Alföldi Tanulmányok című évkönyvüknek eddig 12 kötete jelent meg Becsei József és Tóth József szerkesztésében.

Jelen pillanatban úgy látszik, hogy a szépen virágzó, nagyszerű eredményeket magáénak mondható Békés megyei helytörténeti tudományos tevékenység a múzeumi szervezethez kötöten folyik, s hogy a levéltárban ez a munka alábbhagyott. Van is ebben valami, azaz inkább csak volt, hiszen jelen cikkünk is két olyan új békési helytörténeti kiadványról szól, amelyek nem a Békés megyei múzeumi szervezethez, hanem a levéltárhoz, a Békés Megyei Levéltár agilis igazgatójához, *Erdmann Gyulához* és mozgékony munkatársi gárdájához kapcsolódnak.

Nem két, hanem kétféle munkáról van szó. Az első egy méreteiben is nagyszabású, kimondottan levéltári szempontú helytörténeti tanulmánygyűjtemény, a másik pedig egy immár két kötetből álló, közművelődési célokat szolgáló, leginkább az országban több helyt kiadott „honismereti olvasókönyv”-höz hasonló, periodika-szerű, rövid cikkgyűjtemény.

A tanulmánykötetet Erdmann Gyula szerkesztette, címe: *Békés megye és környéke XVIII. sz.-i történetéből*. (Közlemények Békés megye és környéke történetéből 3. Gyula, 1989. 638 old.) Ahogy az impresszumból láthatjuk, ebben az esetben is sorozatról van szó, a Békés megyei Levéltár önálló kiadványsorozatáról, amelynek két előbbi számát is feltüntetik: 1. Erdész Ádám: A mezőhegyesi ménésbirtok gazdálkodása a két világháború között (1987); 2. Kissné Ábrahám Katalin: A gyógyszerári hálózat kialakulása és fejlődése Békés megyében 1770–1950 (1988). Tanulmánykötetünk 10 értekezést tartalmaz. Tárgy szerint mindegyik Békés megyével foglalkozik, és bár igen változatosak, a levéltári szemlélet, a feldolgozási módszer egységessé formálják őket. A szerzők zöme levéltáros, munkáik eredeti levéltári kutatásokon alapulnak, sokszor forrásközlés jellegűek.

Gombos János: A XVII–XVIII. századi felvidéki népességmozgás és Tótkomlós újratelepítése szlovákokkal című tanulmánya a Békés megyei helytörténeti kutatások-feldolgozások egyik sajátos

tárgykörébe tartozik, tudniillik a nemzetiségi történet-helytörténet jelentőségére mutat. *Pánczél Barnabás* forrásközléssel szerepel; közzéteszi Markovicz Mátyas leírását a Maros–Körös közéről és az ottani evangélikus egyházközségekről. *Elek László* a békésszentandrás felkelés irodalmi emlékeivel foglalkozik, *D. Leiszt Emma* pedig az 1744–1758. évi Békés megyei háziadó-összeírásokat elemzi. *Draskovich József* merőben újszerű művelődéstörténeti tanulmánnyal jelentkezik: Egy XVIII. századi arisztokrata család mulattatója címen a Harruckern családnál szolgálatot teljesítő Antonius Hueber Ferenc-rendi szerzetes emlékiratait elemzi. Az emlékirat forrásértéke rendkívül nagy, élvezetes leírásban aprólékosan beszámolt a XVIII. század közepének főúri, közép- és kisnemesi életmódjáról, a megyei, a mezővárosi közéletéről, saját élete körülményeiről, kora és környezete gazdasági, társadalmi és kulturális állapotáról, intézményeiről. *Cseb Edit* a Békés megyei parasztnak a XVIII. század végi, az úrbéri viszonyok rendezéséhez készített kérdőpontokra adott válaszait elemzi. *Herczeg Mihály* a majorsági gazdálkodás kezdeteiről írt tanulmányt, Sámsonban (Békéssámsón). *Kereskényi Miklós* a történeti demográfia és a történeti statisztika lehetőségeit kihasználva a XVIII. századi fűzesgyarmati demográfia és gazdálkodás főbb sajátosságairól értekezik. Ugyancsak gondos statisztikai felmérésen alapul *Bielek Gábor* és *Járol József* tanulmánya: Keresztnevéadási szokások a gyulai katolikusok körében a XVIII. században. Az utolsó közlemény sajátosan történeti, néprajzi, illetve művészettörténeti-műemlékvédelmi jellegű. Cs. *Szabó István* adatokat közöl a mai Békés megyében található református templomok középkori és XVIII. századi előzményeiről. A tanulmányokat számos XVIII. századi illusztráció, táj- és épületképek, portrék, pecsétrajzok stb. kísérik. Sajnos, az illusztrációk ezzel, a szövegszorosításra kiválóan alkalmas technikával sem megfelelőek, legfeljebb csak emlékeztetőként szerepelhetnek.

A másik, újabb Békés megyei helytörténeti kiadvány kimondottan honismereti és periodika jellegű. Erre vall az alcíme is: Honismereti füzet 1988., illetve 1989. A csinos kiállítású, vasos füzetek címe: *Körösök vidéke*. Egy második, a borítón feltüntetett alcím a tartalom felől is tájékoztat: Tallózás a múltban. Rövid honismereti közlések. Évfordulók, megemlékezések. Pusztán ez a többrészes alcím is megfelelő módon tájékoztat a füzet tartalmának módszeréről, stílusáról és mindezekből összetevőlegesen gyakorlati célkitűzéseiről is. Az első füzetben (1988. 92 old.) a szerkesztő *Erdmann Gyula* azt jelentette be, hogy „kellő igény esetén sorozattá válhat, évenkénti megjelenéssel (a vállalkozás)”. Minthogy már a második szám (1989. 192 old.) is megjelent, úgy látszik, hogy a „kellő igény” megvan, illetve megvolt. A szerkesztő vállalkozásával kimondott gyakorlati célokat tűzött ki, amikor azt mondta, hogy „ha ismerjük hazánk és szűkebb pátriánk történetét, tiszteljük elődeink munkáját, küzdelmeit – bizonyára szívesebben, erősebb kötődéssel és több felelősséggel állunk helyt”, bár, mint mondta „nem könnyű a ma szolgálata: feszítő

gazdasági, társadalmi gondok, válságjelenségek, értékelési krízis, bizonytalan jövőkép teszi nehezezzé az eligazodást." A füzetben a *Bevezetéssel* együtt húsz közlemény (kivonat, szemelvény, ke-rek egészé formált történeti esemény, életrajz stb.) kapott helyet. Tartalmilag nincsen lehetőségünk mindegyikről szólni, csupán a legfontosabb témákat soroljuk föl: az első cikk Szent Istvánról szól, írnak a 250 évvel ezelőtti pestisjárványról, fel-idéznek egy 200 éves lexikonnak Békés megye cím-szavát, rámutatnak a 175 éve született Eötvös József és Békés megye kapcsolatára, tallóznak a megyei közgyűlés 1838. évi jegyzőkönyvében, meg- emlékeznek Zsilinszky Mihály történetiről (1838–1925), nyomon követik az 1848. március 15-i pest-budai események Békés megyei visszhangját, emlékeznek Pöltenberg Ernőre, az aradi 13 egyikére, Justh Zsigmondra (1863–1894), Banner Jánosra (1888–1971), a száz évvel ezelőtti gyula- lai közéletre, a 90 évvel ezelőtt született Szilárd Leóra, az emigrációban meghalt, haza már nem tér- hetett Kovács Imrére, idéznek Kner Imre levelezéséből, Sebes Györgyre emlékeznek (1913–1938), Féja Gézára halálának 10. évfordulóján (1900–1978) a „Viharsarok” Békés megyei fogadtatására stb.

Míg az első füzetet nyomdai úton (a Békés Megyei Könyvtár Nyomdájában) állították elő, addig a hasonlóan változatos tartalmú második füzetet már sokszorosítva (a Békés Megyei Levél- tár műhelyében) adták ki. Ez a szám valamivel terjedelmesebb, mint az előző volt, öt „rovatban” összesen 25 közleményt tartalmaz. Az *európaiság, bonismeret és reformgondolkodás történetéhez* rovat-címhez Imre Mihály cikk tartozik XVII. szá- zadi önszemléletünk irodalmi változatairól, Bits- key István Comenius reformgondolatainak néz utána egy Comenius-munkában, Draskovich József Markovics Mátyás, Tessedik Sámuel és Skol- ka András Békés vármegyejéről értekeznek, ifj. Bar- ta János pedig a XVIII. századi felvilágosult re- formtörekvéseket tekinti át. Erdmann Gyula Békés megyének élenjáró szerepét mutatja be a reformkorban, az 1839. évi követutasítás alapján. Pajkossy Gábor Deák Ferencre, Miskolczy László pedig Kemény Zsigmond Széchenyi-esszéjére hi- vatkozva Széchenyire emlékezik. Az *Evfordulós megemlékezések* rovatban Zrínyiről a politikusról és reformerről, Harruckern János Györgyről, Bodoki Károlyról, Kemény Zsigmondról (Miskol- czy László tollából), Ybl Miklósról, Madách Imréről (halálának 125. évfordulóján, ugyancsak Miskolczy Lászlótól), Jantyk Mátyásról, Tildy Zoltánról, Kéthly Annáról, Karinthy Frigyes–Te- van Andorról olvashatunk. A *Régi újságok tanú- sága* rovat három cikke a korábban nem sokra becsült, úgynevezett helyi sajtó fontosságára, for- rásértékére hívja fel a figyelmet. Erdmann Gyula a Békés megyei Népiújság 25 évvel ezelőtti évfolya- mában, Petróczki Zoltán a Békés 1889. évi évfolya- mában, Kugler József pedig a Népszabadság 1964. évi évfolyama Békés megyei vonatkozású írásaiban „tallóz”. *Két ünnepi beszéd* rovatban Sz. Bécsi Katalin és Elek Tibor 1989. március 15-i (Gyulán) beszédét adja közre. Az *Adalékok a Körös-vidék történetéhez* rovatban mindössze egy cikk található, Cs. Szabó István írása a Körös-vi-

dék XVIII. századi sertéstartásáról és sertéskeres- kedéséről. Ahogy a tartalom vázlatos áttekintéséből is láthatjuk, ez a füzet már koncepciózusabban szerkesztett, mint az első volt. Gondot fordít a jelen történeti emlékeinek megőrzésére is. A szer- zői gárda tagjai sorába több neves szaktekintélyt is beszerveztek és sikerült olyan jó nevű, jó tollú, kiváló pedagógusnak az aktivizálása is, mint Mis- kolczy László.

Talán semmi mással sem lehet ezt az ismertetet zární, mint annak kijelentésével, hogy bennünk is feltámadt az igény a Békés megyei helytörténeti- honismereti kutatások és feldolgozások továbbfej- lesztésére, a munkák kiadására. Nagy várakozással tekintünk mindkét kiadványsorozat új, következő számai elé!

Dankó Imre

Dunaföldvári képes krónikáskönyv

Értekes kötet látott napvilágot a Dunaföldvári Városi Tanács és a TEKA Könyvkiadó jóvoltából. Sokrétű dokumentumösszeállítás ad képet csak- nem öt évszázad életéből. A Duna-menti város múltjának hétköznapi, országos visszhangot keltő eseményei kelnek életre a most közreadott okmányokban.

A Dunaföldvárt bemutató régi leírásokban helyet kapnak Evlia Cselebi feljegyzései és Ottendorf Henrik hadmérnök leírásai, előjáróságnak címzett kérvények, folyamodványok, török adóösszeírás- sok, Lotharingiai Károly Dunaföldvárról keltezt levele, naplórészletei, gróf Eszterházy Dániel ost- romjelentése, Czelder Orbán levele – mind-mind dokumentálják Dunaföldvár fontos szerepét a tér- ség és az ország életében. Különösen az 1848-as szabadságharcral kapcsolat okmányok, Morav- chik András főszołgábiró és Csapó Vilmos nemzet- őrnagy jelentése érdemel figyelmet.

A dokumentumkötetben helyet kaptak az 1861- es választások eredményei, a tűzvészek és az erő- szakszervezetek iratai egyaránt. Betekinthetünk az 1868. évi bíróválasztás kulisszatitkaiba, de megis- merhetjük egy 1872-es dokumentumból a duná- földvári köztisztviselők fizetési és jövedelmi viszonyait is. Megtudhatjuk, hogy 1876-ban nyolc hóna- pig fizetetlenül dolgoztak a dunaföldvári tanítók és a mai önkormányzatok számára is töprengésre késztető adalékokkal szolgálhat az adófizető polgá- rokról készült virilis lista.

A szerkesztő nem feledkezett meg a magyar tudomány Dunaföldvárról élt kiemelkedő szemé- lysiségeinek életművéről sem. Így került a kötetbe Beszédes József tanulmányából egy részlet, és egy szemelvény Magyar László afrikai utinaplójából, valamint Egyed Antal néprajzi gyűjtésének ered- ményeiről való összefoglalás.

A dunaföldvári helyi sajtóban való tallózás derít fakasztó részlete a Dunaföldvár legöregebb aszso- nyáról, Pichler Karolináról való híradás.

¹ Egy Duna menti település életrajza okmá- nyokban és képekben. Szerk.: Dr. Krizsán László. Dunaföldvár, 1989.

A százkilenc dokumentumot harminc fekete-fehér metszetről és képből álló válogatás egészíti ki. A szép kiállítású krónikáskönyv meggyőző bizonyosság arra, hogy látszólag elfeledett értékeket kirtartó bűvárkodással érdemes a felszínre hozni, és közkinccsé tételük nemcsak egy kisebb közösséget

gazdagíthat, hanem szélesebb körben is hasznossá, sőt példaértékűvé válhat. Reméljük, a jövőben hasonló dokumentum- és okmánygyűjtemények más települések múltját is megismertethetik az ott lakókkal és látogatókkal egyaránt. A könyv kitűnően hasznosítható a honismereti szakkörök számára.

Dr. Kubassek János

HÍREK

Felújították a fenyőharaszi Podmaniczky-kastélyt...

A Verseg melletti Fenyőharaszton a XIX. század elején klasszicista stílusban épült Podmaniczky-kastélyt és a hozzá tartozó 13 hektáros terület kezelői jogát a Chemolimpex Külkereskedelmi Vállalat vásárolta meg. A leromlott kastélyt jelentős anyagi ráfordítással az eredetihez hasonló állapotban – de a mai igényeket is figyelembe véve – felújította és saját kezelésű szállodát, illetve vendégházat alakított ki benne. Egyre romló nemzeti értékeink egyike immár így lett a jövő számára megóvott építészeti remek, melyet hasznosítani is lehetett az igényes turizmus számára. *(Szabó Sándor felvétele)*

